

(ע"ב) 'ונאסר יום עשרים מפני שאורח בזמנו בא'. מפירש"י משמע דהוסי' הקבוע של יום עשרים לא נעקר כלל, אף על פי ששלוש פעמים עברה עשרים מבלי לראות, כיון שסוף כל סוף לא שינתה בפעם השלישית לראות ביום שלשים. ותמה הרש"ש מי דחקו לפרש כן, דשפיר יש לומר דבאמת נעקר וסת של עשרים כשלא ראתה בו ג' פעמים, אלא שהיות שלא קבעה וסת אחרת וחזרה לראות שוב בעשרים – אמרינן דחזרה הוסי' למקומה.

'ושאין בה יין הרי זו דורקטי' – דור קטוע'. ופירש"י דכיון שאין להם דמים מרובים אין בניהן מרובין. אבל הרמב"ם בפ"י המשנה כתב 'כי יש נשים שאין להן דם כלל, לא דם נדה ולא דם בתולים, אמנם לא תוליד וזהו ענין דורקטי'.

פרק עשירי

'תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסת ב"ש אומרים נותנין לה ארבע לילות כו' הגיע זמנה לראות כו' וב"ה אומרים עד מוצאי שבת ארבע לילות'. מבואר בגמ' שלדעת לוי נקטו ב"ה 'עד מוצאי שבת' לחדש שמותר לבעול לכתחילה בשבת. וקשה מדוע ב"ש לא נקטו גם כן חידוש זה ברישא. ויש ליישב דהנה בכתובות (דף ה ע"ב) מבואר דהחידוש הוא שמותר לבעול לכתחילה בשבת אף על פי שלדם הוא צריך. ופי' התוס' שם 'לראות אם היא בתולה'. וזה שייך דוקא בהגיע זמנה לראות, דאם אינה בתולה שמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו. אבל ברישא דמייירי בקטנה שלא הגיע זמנה לראות, ופיתוי קטנה אונס הוא, אם כן אין נפקא מינה בדבר ואין בזה שום חידוש (הפלאה כתובות דף ו').

'דשרי למבעל לכתחלה בשבת'. כתב הב"ח (או"ח סי' ר"פ) 'אכן במלכותינו נתפשט המנהג דאין בועלין בתחילה בשבת, ואומר אני בזה 'דברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהם', ואין להורות היתר לבטל המנהג'. אבל הט"ז (שם סק"ב) כתב 'הלילה לעשות מנהג איסור בזה, ובבירור שמעתי שהחסידים גאוני עולם נהגו בעצמם היתר בזה ועל כן אין כאן חשש חומרא כלל. ואין ראייה ממה שנוהגין כו' שאין למדים ממנהג זה שום איסור, והמחמיר הוא מן המתמיהים'. וכן כתב המהרש"ל (יש"ש כתובות סוסי' ט) 'מאחר שחומרא זו אינו אלא מדקדוק שלא כהלכתא, אפילו באתרא דנהגי חומרא רשאי אתה להתיר בפניהם'. ובכה"ח (סק"ז) כתב שכן המנהג פעה"ק ירושת"ו להתיר, שעושים נישואין בערב שבת [מהרילב"ד].

דף טה

'לא ליתב לה אלא בעילת מצוה ותו לא'. ל"ד נקט לשון מצוה, דמצוה קרוי בעילה הראשונה. אלא חדא בעילה קאמר וכפירש"י, ונקט לישנא דמתניתין (הגהות הרד"ל).

'כיון שנתקו שיניו (זקנה) של אדם נתמעטו מזונותיו (קשין לבא)'. 'והיינו משום דבנערותו יכול להרויח כדאמרינן כו' מה יעשה אדם ויתעשר ירבה בסחורה, וזה א"א לאדם בזקנותו. ואשמועינן דיראה

אדם להשאיר לו ממון להסתפק ממנו בזקנותו ואל יתן כל נכסיו לבניו בחייו כדאמרינן כו' קונה לו אדון לעצמו זה הנותן כל נכסיו לבניו בחייו' (מהרש"א בח"א).

[ובעירובין נד ע"א]: א"ל שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול (אם יש לך ממון לההנות עצמך אל תמתין עד למחר שמא תמות ושוב אין לך הנאה, רש"י וכן לקמן) חטוף ואישתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי (היום ישנו ולמחר איננו דומה לחופה שהולכת מהר). א"ל רב לרב המנונא בני אם יש לך (ממון) היטב לך כו' ואם תאמר אניח לבני, חוק (מזון) בשאול מי יגיד לך (אם נשאר בידם שמא יאבדוהו) בני האדם דומים לעשבי השדה הללו נוצצין (כלומר כשהן גדילין גדילה פרנסתן ועושרן עמהן ואינך צריך להדאג עליהן) כו'.

ובתענית (כ"ג ע"א): חזייה (חוני המעגל) להווא גברא דהוה נטע חרובא אמר ליה האי עד כמה שנין טעין, אמר ליה עד שבעין שנין (לא טעין פירא בטעינא קמייתא). אמר ליה פשיטא לך דחיית שבעין שנין, אמר ליה אנא עלמא בחרובא אשכחתי, כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי כו'. והעולה מג' סוגיות אלו: ראוי לאדם להניח מממונו לימי זקנותו, אך אין ראוי למנוע עצמו מליהנות מממונו כדי להניח לבניו אחריו. אכן כשאינו דוחק עצמו בכך, ראוי שישתדל עבור בניו אחריו גם אם הוא עצמו ודאי לא יהנה מכך].

'כיון שנתקו שיניו של אדם נתמעטו מזונותיו'. 'נ"מ למבעי רחמי עלה. וה"מ בע"ה, אבל בת"ח תורה נותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו וכמ"ש שלהי קדושין' (הגהות מהריע"ב"ץ).

(ע"ב) 'רבותינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה ופורש'. 'נראה לי דטעם לחומרא זו כו' משום דבעילת מצוה לכל מסורה ואין הכל בקי אין בחילוק שיש בין תינות שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה ועוד משום דחתן יצרו תוקפו הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות' (רא"ש סי' א').

[החכמת בצלאל' מעיר שהרא"ש כאן סותר עצמו למש"כ בכתובות פ"א סי' ט' שטעם החומרא הזאת שמא נתרעב בו דם נידות].

'בועל בעילת מצוה ופורש'. בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ר"י) דן במקרה שהיה צורך שרופא יוציא הבתולים על ידי מכשיר, והכריע שאם ראתה דם – אסורה, אף שאינו על ידי ביאה. ואם לא ראתה דם – מותרת, דבזה לא שייך חשש שמא חפרו ש"ז (ששבה"ל קצ"ג אות ג').

'הרואה דם מחמת תשמיש כו' מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה'. בתשובת הרשב"א (ח"א סתל"ח ותתל"ט) דן ביסוד הדין ד'רואה מחמת תשמיש' מאיזה טעם נאסרת על בעלה, וכן נחלקו בזה האחרונים: דעת ה'נודע ביהודה' (קמא יו"ד סי' מ"ו ועוד מקומות) והרעק"א (על השו"ע סי' קפ"ז לש"ך סק"כ) דהוא מדין קביעות וסת. ודעת ה'לחם ושמלה' (סי' קפ"ז סוס"ק ד') וה'ערוך השולחן' וה'בית מאיר' דאין בזה כלל ענין וסת אלא הוא חולי ומום שמקורה חלוש ואינו מחזיק היטב הדמים ובהגיע השמש מוציאו לחוץ. ונפק"מ דאם הוא מטעם וסת, הרי שאם תקבע וסת אחרת תותר לבעלה. וכן אם נתעברה מותרת לשמש בימי עיבורה דמסולקת דמים אינה חוששת לוסת. וכן אם ראתה מחמת תשמיש בימי טוהר אינה קובעת וסת, כמבואר כל זה בנוב"י.

ובתוס' בסוגיין (ס"ו ע"א ד"ה ונאמנת) מבואר דהוא כעין וסת ד'אכלה שום או פלפלין' דמודה רבי דבעינן

תלתא זמני. וכן דעת רוב הפוסקים להלכה שהוא מדין וסת (ששבה"ל סי' קפ"ז סק"ד, וספר 'דרכי חכמה' ועל חכמ"א כלל ק"י בהקדמה).
[במהר"ץ חיות תמה דכיון שקבעה וסת לראות מחמת חימוד, מה מהני בדיקת שפופרת, שאין בה חימוד, לעקור וסת זו].

דף טו

'כיצד בודקת עצמה מביאה שפופרת כו'. כתב הראב"ד ז"ל ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה, ועוד שאפילו ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל כו' ואין דבריו נראין להחמיר אדם מדעתו ולהוציא אשה מבעלה כו' ואין לנו אלא מה שמוצאין אנו בהש"ס אם אדם חשוב מרוב ענותו ופרישתו אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה ינהג מדת פרישותו לעצמו. אבל לא ניתן ליכתב בספר להורות בו לדורות הבאים. כי מצינו הרבה בהש"ס שחשו חכמים לתקנת עגונות והקילו מאד. כל שכן שלא יורה אדם להחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן הש"ס (רא"ש סי' ג').

וב'נודע ביהודה' (תניינא י"ד סי' פ"ח) גער בתלמידו שהודרו לעשות בדיקת שפופרת במקרה מסוים 'הנה לא יפה עשית ועצת נערים הוא זה למהר הבדיקה כו' וכי היית אתה יכול לטהרה בלי שאלת גדולי הדור כו' ועתה הבאת את האשה במבוכה רבה לכל ימי חייה וקול דמי האשה צועקים עליך שאסרת אותה על כל העולם כו' מ"מ באשה ילדה כזו ולאסרה על כל העולם צריך אני לכנוס בפרצה דחוקה ועכ"פ מהיום ומעלה הוי זהיר ברוחך שלא לקפוץ להורות כו' כי אין הוראה זו כהוראת גטל"פ כו' שהם דברים השכיחים ורוב הקמים להורות בקיאים בהם משא"כ בפתחי נדה ובדבר שאינו שכיח' (הובא ב'דרכי חכמה' על חכמ"א כלל ק"י בהקדמה).

[מה שחידש הראב"ד דחומרא דר' זירא דבנות ישראל החמירו על עצמן כו' היינו לענין כל טיפת דם אפילו יוצא מן הצדדין ולא מן המקור הוא דעת יחיד, דכל הראשונים הסכימו דלא החמירו אלא בדם נידה שהוא מן המקור, וכדעת הרא"ש הנ"ל (ששבה"ל סי' קפ"ג סק"ב)].

זאם יש לה וסת תולה בוסתה' – פירש"י: ואם יש לה וסת – לקלקול הזנה. אבל הרמב"ם (פ"ד מאיס"ב הל"ב) פ"י: אם שמשה סמוך לוסתה – תולה בוסת (הובא בשו"ע סי' קפ"ז ס"ד. ובש"ך סק"ד ביאר איך שייך ביאה זו בהיתר). והמרדכי פ"י: ואם יש לה וסת קבוע, וראתה שלא בשעת וסתה, אין חוששין שהוא מחמת תשמיש, אלא תולין בסיבות אחרות.

'אמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים'. כתב הרמב"ן (הלכות נדה פרק א') שחומרא זו הוכשרה בעיני החכמים ועשו אותה כהלכה פסוקה בכל מקום, ולפיכך אסור לאדם להקל בה ראשו לעולם.

וכתב הגרש"ז אורבך זצ"ל ב'קונטרס בעניני נדה' (בסוף ספר 'אמרי אברהם' ענף א' סק"ב-ג), הובא גם במנחת שלמה: 'כיון דמה שאמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן כו' אמרו עלה בגמ' ברכות ל"א ע"א שהיא הלכה פסוקה, פשוט הוא דא"א כלל להקל גם במקום צער גדול ואף גם בכה"ג דאיכא נמי מצוה רבה של פו"ר ושבט שגם האשה חייבת בה, ואפילו במקום שיש חשש של הוצאת אשה מבעלה אי אפשר כלל להקל לעבור על הלכה פסוקה זו כו' אך מצאתי בשו"ת גליא מסכתא שמצדד לומר כו' על

י. בוגרת שלא ראתה, נותנים לה לילה הראשון. ואם ראתה בבית אביה, אין לה אלא בעילת מצוה בלבד.

דף ס"ה ע"א

יא. אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד.

יב. הגיע זמנה לראות תחת בעלה, כל שנבעלה קודם לכן חשיב כלילה אחד, ונותנים לה עוד ג' לילות מעתה.

יג. מעשה ונתן לה רבי ד' לילות מתוך י"ב חדש (היינו שנתן לה אחת בימי קטנות כנ"ל, ועוד ג' בימי נערות).

יד. מנימין סקסנאה היה הולך למקומו של שמואל, וסבר לתת לבוגרת כל הלילה אפילו ראתה, וקדם ונפטר בדרך. קרי שמואל עליה דרב 'לא יאונה לצדיק כל און'.

טו. כיון שנתקו שיניו של אדם נתמעטו מזונותיו (היינו שמשחוקין, קשים מזונותיו לבא). וכתב מהרש"א דיראה אדם להשאיר לו ממון להסתפק ממנו בזקנותו, ואל יתן כל מזונותיו לבניו בחייו.

טז. הא דנותנים לה כל הלילה (בהגיע זמנה לראות וראתה) – היינו עונה שלימה (דהיינו לילה שלם בתקופת ניסן ותשרי, שהוא כמו חצי יום וחצי לילה בתקופת טבת ותמוז, דהם י"ב שעות). אי נמי נותנים לה לילה וחצי, דמתוך שמשתהין הרבה בכתיבת הכתובה עד לתוך הלילה, משלימים הזמן ד"ב שעות בחצי היום.

דף ס"ה ע"ב

יז. היו גיתיו ובתי בדיו (של יין ושמן) טמאים ורוצה לטהרן, או שנשתמש בהם יין נסך ורוצה להכשירן, הדפים (הדלת שנותן על הענבים) והלולבים (שמנקים בהם את הגת) והעדשין (הגת עצמה, רש"י). ותוס' פי' באופנים נוספים) – מדיחם. העקלים (שקושרים בהם התפוח של חרצנים) של נצרים ושל בצבוץ (קנבוס) – מנגבם. ושל גמי ושיפא – לתנא קמא מיישנם י"ב חדש, ולר' שמעון בן גמליאל מיישנם מגת לגת (פעמים הוא יותר מי"ב חדש ופעמים פחות). ולר' יוסי מגעילם ברותחין, או חולטן במי זיתים, ולרשב"ג משום ר' יוסי מניחן תחת זרם מים במשך עונה, דהיינו יום או לילה בתקופת ניסן ותשרי, או חצי יום וחצי לילה בתקופת טבת ותמוז.

יח. רבותינו חזרו ונמנו: בין בהגיע זמנה בין בלא הגיע זמנה, בועל בעילת מצוה ופורש. וכן פסקו רב ושמואל ור' יוחנן וריש לקיש. ומכל מקום שרי לגמור ביאתו, ואפילו בעל נפש לא יפרוש.

יט. ר' יוחנן וריש לקיש, כשלמדו פרק 'תינוקת' (פרק זה) לא היו מוציאין מ(משניות של) פרק זה אלא כתעלא מבי כרבא, דסבירא להו (כהברייתא): בועל בעילת מצוה ופורש.

כ. השופעת דם מתוך הימים שראויה לתלות בהם בבתולים אל מעבר לימים אלו – צריכה לבדוק את מראית הדם, אם נשתנה מראיתו ממראה דם הבתולים שראתה בתחילה.

כא. דעת ר' מאיר בכל הזמנים שנחלקו ב"ש וב"ה לעיל (אות א, ג, ה) לפסוק כב"ש. ובכל הזמנים שלבית שמאי אין תולין ולבית הלל תולין, סבירא ליה לר' מאיר דאם ראתה בהם דם בלא שהיתה שופעת מתוך ימי התליה כנ"ל, אם מראה הדם שונה ממראה דם בתולים דעלמא, אפילו אם דומה לדם שראתה מתחילה – אין תולין. דסבירא ליה דדם נדה אדום, זיהום ובא מן המקור. ודם בתולים אינו אדום, אינו זיהום ובא מן הצדדים. אבל דעת חכמים דכל מראה דמים אחת הן.

כב. ופירשו תוס' דהכא מיירי בשראתה בזמן ביאה דם כמראה דם נדה, ולהכי סבירא להו לחכמים דכיון שאין שינוי מראה בין הדם ההוא לדם של עכשיו – תלינן שפיר. ור' מאיר סבירא ליה דמכל מקום כיון שאינו דומה לדם בתולים דעלמא – לא תלינן, וכנ"ל. אבל לכולי עלמא אם נשתנו מראה הדמים כעת ממה שראתה בזמן ביאה – לא תלינן, ואפילו בתוך הזמן.

כג. הרואה דם מחמת תשמיש – משמשת פעם א', ב' וג', ומכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לאחר. ראתה תחתיו מחמת תשמיש פעם א', ב' וג', תתגרש ותנשא לשלישי. ראתה גם תחתיו מחמת תשמיש פעם א', ב' וג', תעשה בדיקת שפופרת. דהיינו שתקח שפופרת של עופרת ופיה רצוף לתוכה (שלא תשרט) ובתוכה מכחול ומוך מונח על ראשו, ותכניס באותו מקום. נמצא דם על ראש המוך – בידוע שרואה מחמת תשמיש, ותצא מתחתיו. לא נמצא על ראשו – בידוע שמן הצדדים בא הדם, ומותרת להשאר תחתיו.

דף ס"ו ע"א

כד. אם קבעה לראות מחמת תשמיש רק בזמן מסויים – תולה בוטה, ומותרת לשמש בכל הימים שלא בזמן ההוא.

כה. הא דנישאת לשני ולשלישי ולא סומכת על בדיקת שפופרת, דתלינן שאין כל האצבעות שוות ואולי לא תראה. וכן הא דמשמשת תחת בעל השלישי פעם ב' וג', משום דאין כל הכוחות שוות, ותלינן שאולי לא תראה (כן פירש רש"י. ור"ת פירש בענין אחר).

כו. אם יש לה מכה באותו מקום, יכולה לתלות הדם במכתה. אך אם היה דם ראייתה שונה מדם מכתה, אינה תולה במכתה. ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא. [ונחלקו תנאים בדם מכה היוצא מן המקור אם הוא טמא משום ד'מקור מקומו טמא' כרשב"ג, או שהוא טהור משום ד'מקור מקומו טהור' כחכמים].

כז. 'ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמר ליה לאבדן זיל בעתה, אזל בעתה ונפל ממנה חררת דם, אמר רבי נתרפאה זאת. ההיא דאתאי לקמיה דמר שמואל כו' אזל בעתה ולא נפל ממנה מידי, אמר שמואל זו ממלאה ונופצת ואין לה תקנה'.